

JAN DE CLERCK

(Oostende 1881 - 1962)

HET AFSCHEID

(1960)

Techniek: Pastel op vilt

Afmetingen: 150 x 100 cm

Niet getekend

Privéverzameling

Jan De Clerck was voor mij een onbekende kunstenaar tot we in het najaar van 2010 beslisten om de Kinderkunstwedstrijd van de stad Oostende over een andere boeg te gooien. We¹ kozen een minder bekende Oostendse kunstenaar en zorgden er meteen voor dat ruim 3000 kinderen van de lagere school met zijn werk en zijn leven kennis maakten. Ter voorbereiding van deze wedstrijd, georganiseerd door de dienst onderwijs van de stad, stelde ik een informatiebrochure voor leerkrachten samen om te gebruiken in de klas.

Zo leerde ik de Meester beter kennen en raakte ook een beetje door hem gefascineerd.

Jan De Clerck is een kunstenaar die met veel stijlen experimenteert en een zeer gevoelige beeldtaal gebruikt. Hij hanteert een rijk kleurenpalet en zijn werken hebben vaak iets mysterieus. Ze maken je nieuwsgierig naar het verhaal dat er achter verscholen ligt. Ik denk dat de Meester ook een boeiende persoonlijkheid moet zijn geweest, misschien wat gesloten maar met een rijk innerlijk gevoelsleven.

Iedereen kijkt naar een kunstwerk door eigen ogen. De mijne zijn meestal erg gericht naar de mens achter het werk. In dit opzicht heb ik aan Jan De Clerck een mooie kluif gehad: zijn schilderijen zijn zeer veelzijdig.

'Afscheid' (1960) was me als werk niet bijzonder opgevallen.

De warme gloed van 'Zeediijk te Oostende' (1910) of de 'Oostendse Kermis' (1904) doen me wegdromen naar het mysterie van dat grote 'Oostendse' gevoel dat elkeen die hier geboren en getogen is, wel eens heeft waargenomen bij zichzelf. Die speciale verbondenheid, trots, magie zelfs tussen de stad, de zee en zijn 'autochtonen', die vaak even ongenaakbaar, wisselvallig en koppig zijn als 'Gespleten baren' (een mooi werk uit 1901).

'Afscheid' was geen liefde op het eerste gezicht... maar is liefde op het eerste gezicht wel de meest duurzame liefde in zijn soort? Meerdere dagen lag het werk te kijk in mijn leefruimte en zoals het ook in de liefde gaat, zo gaf dit werk zich stilletjesaan bloot.

Ik ontdekte een 'synthese' van stijlen, inhouden en een verfijnde techniek. Meegesleept door het indrukwekkende personage van deze oude visser wou ik meer weten over het leven van de man die dit werk op luttele maanden vóór zijn dood heeft afgewerkt. Richard Kerremans beschrijft het werk in zijn overzicht *'Jan De Clerck' 1881-1962* als een pakkend beeld van een oude visser in wiens hart de nostalgie naar de zee nog nazindert. Een schilderij met een vreemde symbolische naklank... zijn allerlaatste boodschap.

Hoe contrasterend is deze in een cocon gevatte eenzame oude visser met de speelse naïeve uitstraling van de jonge Oostendse visser (1919), stralend van zelfvertrouwen en met een hoog machogehalte, die hem het nakijken bezorgt langsheen 'de kassietjes vanaf de oede Cierk'. Dat stralende zelfvertrouwen dat zo typisch is voor mensen die met de natuur hun boterham verdienen (of moet ik hier spreken van hun kabeljauw verdienen). Een zelfvertrouwen wellicht gekiemd in het ruwe vissersbestaan waar een gewisse verdrinkingsdood elke seconde op de loer ligt. Waar torenhoge golven worden bedwongen met als enig houvast de houten planken tot een schuit getouwd, een werktuig en een thuis.

De oude visser heeft ergens nog iets overgehouden van dat resolute.

Hoewel de golven van zijn bestaan hem ook enigszins getormenteerd hebben achter gelaten. De machtige zee ligt als een gloeiend aura besloten in zijn hart maar zijn oog en oor worden getorpedeerd door het eentonige gezoem van een banale vlieg, het monotone gedreun van een dieselmotor waardig.

Hebben we niet allemaal diep in ons hart een groot verlangen naar 'terugkeren'? Al is het leven goed of slecht met ons geweest, diep van binnen liggen veel van onze levenservaringen besloten in een warme gloed: om gekoesterd te worden.

¹ Jurylid van de Kinderkunstwedstrijd, mevrouw Liliane Vandenbroucke, lanceerde dit idee.

Tot ... een onverwachte flits, een geluid, een gebaar, een plotse gebeurtenis een herinnering oproept en een frustratie blootlegt die lang verzonken was.

Is het de confrontatie tussen wat voorbij is en nooit meer terug kan keren? Is het de confrontatie met wat ons te wachten staat als we aangetast door ziekte, aftakeling en opkomende dementie de kracht van onze jeugd voelen wegglijpen zoals de vloed in ebbe overgaat? Zijn het de pijnlijk versteende knieën van de visser die hem eraan herinneren dat het lichaam eindig is ?

Is deze omfloerste man werkelijk een visser (waar is die oorbel naar toe?) of de verpersoonlijking van de Meester zelf, die na jaren vertoeven in palaces, tentoonstellingszalen, musea en ateliers heeft ondervonden dat hij liever het ruige, ogenschijnlijk simpele bestaan had willen leiden dat hij zo graag in beeld bracht? En dat hij bovendien goed kende vanuit zijn vele wandelingen doorheen het Visserkwartier of zijn contacten binnen de stichting 'Kunst Genegen' die hij met hart en ziel steunde? Is deze man tevreden met de weg die hij is gegaan? Waarom koos hij precies voor deze titel?

Had de kunstenaar liever zelf aan het roer gestaan van één van die vele boten die in de donkere oorlogsjaren zoveel Oostendenaars 'Bewoogen ogenblikken' (1914) hebben opgeleverd? Of is hij tevreden met zijn leven als kunstenaar waarin hij zoveel stijlen en technieken heeft bemeesterd?

Kijkt hij tevreden terug omdat hij nooit is blijven stilstaan maar daarentegen gedreven was zoals een vlieg wordt voortgestuwd door demonische krachten? Wist u dat in het oude Egypte Beelzebub (Satan) werd geïpersonifieerd door een zwerm vliegen? Was onze Meester getormenteerd door het dilemma tussen goed en kwaad? Voelde hij zijn levenseinde nabij? En wou hij op symbolische wijze afrekenen met zijn demonen?

De vraag die me het meest intrigeert is of de oude visser nu werkelijk de vlieg zal doodslaan? Ieder van u zal een ander antwoord geven. Rekent hij af met het verleden of berust hij? Hanteert hij de pet als wapen of als teken van verzoening en eerbied? Ik denk eerlijk gezegd dat onze meester geen vlieg kwaad zou doen.

In zijn leven heeft hij zich te veel ingezet voor wie met minder was bedeeld. Zijn vriend Paster Pype met wie hij het genootschap 'Kunst Genegen' oprichtte, inspireerde hem daar in. In 1915 was Jan De Clerck ook hoofdorganisator van de Belgian Exhibition of Modern Art in Kingston-upon-Thames waarbij hij ook zelf een aantal werken wég schonk ten voordele van het Red Cross Hospital in Malden alwaar Belgische soldaten werden verpleegd.

Als ik in het licht van dit levensverhaal 'Afscheid' bekijk, dan denk ik niet dat de Meester een afrekening heeft in beeld gebracht maar veeleer een synthese heeft gemaakt. Een synthese van levensbedenkingen, een samenvatting van emoties gevat in de kleuren rood, oranje en geel gekruist door blauw. Dit alles gebundeld in een extreem technische uitdaging. Het werk is het grootste werk waarbij hij op een ondergrond van vilt met pastel en waterverf aan de slag ging om een omfloerste momentopname te realiseren. Het was een techniek die Jan De Clerck al vaak had uitgeprobeerd op kleinere werken maar nooit op een grootte van 150 x 100cm. Een overigens vrij unieke techniek.

Ik duid het kunstwerk met als titel 'Het Afscheid' niet zozeer kunsttechnisch of kunsthistorisch. Zoals ik al opmerkte aan het begin van mijn verhaal heeft vooral de mens Jan De Clerck mij gefascineerd.

Of zijn werk nu pointillistisch is zoals deze van Georges Seurat, magische lichtspelingen bevat zoals in de 'Danseuses' van Edgar Degas, een aaneenschakeling is van lijnen, punten of minuscule basisvormen zoals bij Gustav Klimt, een zwaar gelijnde symboliek vertoont zoals bij Edvard Munch of het heldere coloriet zoals bij Vincent Van Gogh of bij Paul Gauguin of wordt beschouwd als impressionistisch is zoals Monet of Cézanne, het maakt mij niet uit.

De werken van deze Meester zijn voor mij wegwijzers geweest om 'Jan' als mens te leren doorgronden.

En ik moet zeggen 'niets menselijks is hem vreemd' en dát is volgens mijn mening de voornaamste verdienste van een 'groot' kunstenaar.

Oostende, 8 oktober 2011,

Inés Valcke

Hoofd van dienst - Inspecteur

Onderwijs

Stad Oostende

De Vrienden van Jan De Clerck 2011